

Vides risinājumu institūta audzētie ārstniecības un aromātiskie augi

Rožainā rodiola (zeltasakne) – *Rhodiola rosea*

Vispārējs auga apraksts: Rožainā rodiola (*Rhodiola rosea*) ir daudzgadīgs, ziemcietīgs biežlapju dzimtas lakstaugs. Sasniedz līdz 50 cm augstumu, veido stāvus, sulīgus, lapotus stublājus. Tās stāvos stublājus aptver blīvs, pelēkzaļš lapojums. Lapu forma mēdz būt mainīga – no ovālas līdz šauri lancetiskai. Ziedi izkārtoti blīvos puslodveida čemuros, visbiežāk zaļgandzeltenā krāsā, taču variē līdz sarkanīgai, zied maija beigās, jūnijā. Rodiola ir divmāju augs – tai ir sievišķie un vīrišķie augi. Augam ir paresninātas gaļīgas saknes, tās ievācamas, sākot ar ceturto gadu. Saknes griežot, tās smaržo pēc rozēm. Šo sugu ārstniecisko īpašību dēļ to izmanto medicīnā.^{2,3}

Pielietojums: Rodiolai ievāc saknes. To pielieto medicīnā, tā uzlabo centrālās nervu sistēmas darbību un paātrina savienojumu sadzīšanu. Radiolas jaunās lapas var lietot pārtikā.

Vides risinājumu institūts pēta dažādas izcelsmes radiolas paraugus, to augšanas īpatnības un piemērotību Latvijas klimatiskajiem apstākļiem. Lai izprastu radiolas pielietošanas iespējas kā medicīnā, tā dažādās citās industrijās, institūts pēta radiolas ķīmisko sastāvu.

Saflora leizeja – *Rhaponticum carthamoides*

Vispārējs auga apraksts: Leizeja ir daudzgadīgs asteru dzimtas augs, kas sasniedz līdz 2 m augstumu. Lakstaugam ir plūksnaini dalītas lapas. Stublāja galā ir viens liels, usnei līdzīgs, līdz pat 8 cm diametram liels ziedu kurvītis ar violetiem stobrziediem. Leizeja pievilina bites, kameņus un tauriņus.

Pielietojums: Tradicionāli leizejas sakneņus un saknes izmanto ārstnieciskiem nolūkiem. Sakneņus un saknes var ievākt sākot no trešā audzēšanas gada, taču var vākt arī ziedošu augu virszemes daļas. Leizejai piemīt tonizējošs efekts, tā noņem fizisko un garīgo nogurumu, atjauno možumu, veicina apetīti un darbaspējas.

Vides risinājumu institūta eksperimentālajos laukos nonākuši dažādi leizejas paraugi. Pētnieki analizē to augšanu un attīstīšanos, piemērošanos komerciālajai audzēšanai. Pēc tam leizeja nonāk Vides risinājumu institūta ķīmijas laboratorijā, kur tiek pētīts tās ķīmiskais sastāvs, aktīvo vielu daudzums, kā arī tālākas izmantošanas iespējas.

Ārstniecības pienene – *Taraxacum officinale F.H.Wigg.s.l.*

Vispārējs auga apraksts: Ārstniecības pienene ir daudzgadīgs, neliels (10–45 cm) kurvziežu dzimtas lakstaugs. Bieži maina izskatu. Visas ārstniecības pieneņu auga daļas satur baltu piensulu. Tās sakne ir resna un vārpstveida. Auga lapas sakārtotas rozetē. Tās ir ēveļveidīgas, lapu plūksnas ir nevienādi trīsstūrveida. Virzienā no lapas augšdaļas uz pamatu plūksnas kļūst sīkākas. Auga stublājs ir ar dobumu, tas nezaro. Stublāja galā atrodas viens ziedu kurvītis diametrā līdz 7 cm. Zieda vīkala lapas izvietotas 2 rindās, bet

ārējās lapas ir nokārušās vai atliekušās. Zieda kurvīša gultne ir kaila. Kurvītī vainagu veido tikai dzeltenī mēlziedi, kas to galā ir sīkzobaini. Auglis ir īsi nosmailots, dzeltenpelēks sēklenis ar garu knābi, kas 2–3 reizes pārsniedz sēkleņa garumu. Ārstniecības pienene zied maijā un jūnijā. Tā aug visdažādākajās vietās.¹

Pielietojums: Nenovērtētā pienene ir ļoti unikāla un vērtīga augu suga. Tai var lietot visas auga daļas – saknes, lapas, ziedus. Tā lietojama gan pārtikā (lapas salātos, grauzdētas saknes kafijas pagatavošanā), gan kosmētikā un medicīnā (aknu slimībām, gremošanas veicināšanai, holesterīna līmeņa samazināšanai asinīs).

Apzinoties pienenes lielo potenciālu, Vides risinājumu institūts nolēmis izpētīt dažādu Latvijā ievāktu pieneņu paraugus. Pētnieki analizē to piemērotību audzēšanai komerciālām vajadzībām, pieneņu ražas apjomus, ķīmisko sastāvu un dažādās industrijās izmantojamo aktīvo vielu daudzumu.

Vairāk par Vides risinājumu institūta pieneņu un citu ārstniecības un aromātisko augu izpēti iespējams uzzināt [šeit](#).

Dižzirdzene – *Angelica archangelica* L.

Vispārējs auga apraksts: Dižzirdzene ir divgadīgs, liels (0,8–3 m augsts) čemurziežu dzimtas lakstaugs ar spēcīgi attīstītu sakņu sistēmu. Saknenis ir 1–6 cm resns ar daudzām saknēm, kas satur piensulu. Stublājs – dobs, stāvs, augšdaļā vāji violets, apakšdaļā sarkanīgs ar sīkām rievīnām, bagātīgi zaro. Lapas ir gaiši zaļas, lielas (līdz 80 cm garas), vairākkārt plūksnaini dalītas. Lapas maksts pie pamata ir liela, uzpūsta. Zaļganbaltie ziedi sakopoti puslodveida saliktos čemuros, zied no jūnija līdz augustam. Augļi ir plati eliptiski, 5–8 mm gari skaldeņi ar spārniem līdzīgām malējām ribiņām. Augu saberžot, jūtama īpatnēja, patīkama smarža. Dižzirdzeni iecienījušas bites.⁴

Pielietojums: Dižzirdzenei galvenokārt ievāc saknes, bet izmantojamas ir arī lapas un sēklas. Dižzirdzenes lapas un saknes, kā arī augļus un to preparātus izmanto vēdera uzpūšanās, reimatisko slimību, bronhītu ārstēšanai.

Vides risinājumu institūts pēta dižzirdzenes audzēšanas iespējas bioloģiskajā lauksaimniecībā, kā arī tās piemērotību jaunu pārtikas produktu izstrādē.

Vairāk par zirdzenes un žeņšeņa izpēti Vides risinājumu institūtā iespējams uzzināt [šeit](#).

Informācijas avoti:

- 1 Priedītis, N. (2014, papildinājumi līdz 2019). Augi. No: Gandrs. Sugu enciklopēdija Latvijas saba. www.latvijasdaba.lv
- 2 Herb Pharm [tiešsaiste]. Pieejams: <https://www.herb-pharm.com/ingredients/rhodiola-rosea/>
- 3 Klovāne, I. (2020). *Zeltasakne jeb rožainā rodiola. Kopšana un ārstnieciskās īpašības + recepte* [tiešsaiste]. Ziņu portāls LA.LV. Pieejams: <https://www.la.lv/zeltasakne-vai-ista>
- 4 Klovāne, I. (2015). *Ārstniecības dižzirdzene. Kā palīdz, kur iegādāties stādus?* [tiešsaiste]. Ziņu portāls LA.LV. Pieejams: <https://www.la.lv/arstniecibas-dizzirdzene>